

יומא דף לה עמוד ב

תנו רבנן עני ועשיר ורשע באין לדין. לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון אמרו אותו היום ערב שבת היה ותקופת טבת היתה וירד עליו שלג מן השמים כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון אבטליון אחי בכל יום הבית מאיר והיום אפל שמא יום המעונן הוא הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג פרקוהו והרחיצוהו וסיכוהו והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה פעם אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא אמר להן בבקשה מכם הניחוני ואלך ללמוד תורה אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך ומימיו לא הלך וראה אותן אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי אומרים לו כלום נאה היית מיוסף אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית אמרה לו השמע לי אמר לה לאו אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין אמר לה ה' מתיר אסורים הריני כופפת קומתך ה' זקף כפופים הריני מסמא את עיניך ה' פקח עורים נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא נמצא הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים.

רש"י מסכת יומא דף לה עמוד ב

לעני אומרים וכו' – כלומר: אם באו בית דין שלמעלה לחייב עניים על ידי הלל, ועשירים על ידי ר' אלעזר, וטרודי היצר על ידי יוסף – יש פתחון פה לבעל הדין לחייבם.

מכתב מפינסקי
מפינסקי
מפינסקי
מפינסקי

עבודת האדם

קונטרס הרבה

חלק א: מהות העבודה.

פרק א: תהליך העבודה.

נעביר לפנינו, בתור משל, אחת מבחירותינו, ונתקור היטב בפרטית. — מי שמעלה סיגוריות הרבה, עד שבלילה ירגיש כאב קשה בחזה, בשעה שכיבא לו בלילה, מחליט שלא יעשה עוד בשום אופן למחר. כי אם יעשה הלא יהיה לו כאב כזה גם בלילה אחר, כשיקם למחרת, אחר עבור שעה קלה ממעורר בו הרצון לעשה, מפני שבסבת ההרגל יש לו חפץ רב כזה, כשעומד הרצון הזה נגד יראת הכאב, אנו מבחינים שאומר לפנינו: "אעשה נא אך אחת, כי כזה המעט בודאי לא יכאב לי", ועל סמך זה הוא הולך ומעשה, וכן כאשר בשעה קלה שוב יתעורר הרצון לעשה שנית, יאמר לפנינו עוד הפעם, "הלא גם זאת אחת היא", וכך הוא הולך ומעשה כל היום כולו, ובלילה יחזור אליו הכאב, ומה יהיה למחרת? אף שכבר יודע שאם יקל לעצמו באחת יפול בפח, מכל מקום הוא חוזר ומטעה את עצמו כבחמלה. והנה אלמלא הטעיה זה, אילו היו לפנינו שני הרצונות, הרצון שלא יכאב לו הרצון לעשה, והיה לו בנייהם בראייה ברורה וביישוב העצם, בודאי שפחד הכאב חזק הוא מרצון

קונטרס העבודה קונטרס זה היא פרי עבודת כמה שנים בעיות העבודה

תפסו מעולם מקום מרכזי במחשבת אומרי דצ"ל, במי המלחמה נול את יד לאסוף ולעבד את כל המדובר בענינים אלה עד אז, ולחבר לקונטרס שלם ומשוכלל, כאשר נעשה בשעתו ב"קונטרס החסי", מקום זהו היה ציודם אנגליה, אשר שם התגורר עם אחים מתלמידיו בעת המלחמה, והכין שם להכמלה קישרל חוג התלמידים האנגליה (חלק ב) — ע"י בעדור ג'.

מיועד היה קונטרס העבודה מראש, להכיל גם חלקים אחרים מלבד אלו הנתנים כאן: כגון: "מהרה ונזירה", "החירה וסייעתא דשמיא", גם נאסף חומר רב; אבל לראובנו לא וכונו לעיבתו על ידו דצ"ל, יסיענו ה' לסדר ולעבד כראוי בתוך שאר חברי רבנו דצ"ל שבעתנו לחוצים לאור בקרוב בכרכים אחרים בעוה"ש"ת. — חשורכים

כלל של דבר, אין עוה"ב אלא כחזינת המורה (אם בבחי' יששכר או בבחי' נבולין) וגם המצוות אינו שייכות לעוה"ב אצ"כ נובעות ממקור תורה — פי משאפה תורתית — שאיפה רוחנית ממש, והיינו מה שמצינו מפורש בתפילות:

"תורה ומצוות תוקים ומיזשפטים אמתו למדת ע"כ בשכבנו וציקומנו — פי תמיד דהיינו בכל מצאוננו — נשנה בחוקך ונשמח בדברי תורתך ובמצוותך לעולם ועד" — מה הוא ענין נשירה? למה לא אמר נעשה או נקיימם אלא שמדבר משורש קיום המצוות והחוקים, היינו שהשיחה תמחשבה התמידית והתחבובות והמענינות בהם בלבנו, ואז המעשים באים ממילא, ועל זה מסיק: "כי הם תיקונו ואורד ימינו" לעולם שכולו אורד היינו שהשפעה בל' התורה והשיחה וההתחבובות במצוות ובחוקים (אשר אמינתן תבורר ממור מעשים ונסיונות שבבקים המצוות) הן הנה עצם "חיינו ואורד ימינו".

תורה וגמ"ח — עצה ליצ"ה.

בגמ' (פי' ה' ע"כ):

"ארי" משום ר' בנאה, אשריתם לישראל, בזמן שהם עוסקים בתורה

ובגמ"ח יצום מסור בידים ואין הם מסורים ביד יצרים כו'".

אוי לו לאדם המסור ביד יצרו, הרי יצרו אוחזו בידו, כננס ביד ענק, ושם ביד יצרו הוא צריך ללחום בו.

אשרי מי שיצרו מסור בידו, כוכוב ביד האדם, אם גם ילחום היצור בכל כחו, אינו כלום, אם אך יקפוז ידו, ימתנו, ונמה מגיעים לאישר הגדול הזה בעסק בתורה ובגמ"ח, כי דבוק בתורה בשכלו ובגמ"ח — בלבנו ונפשו, דבקת בלי תצירה (מהר"ל).

ומסיק בגמרא שם: "תנא דבי אליהו" לעולם ישנים אדם עצמו כשור לעול וכחומר למשא על דברי תורה" — כך היא הדבקות בתורה, כשור כוללת לרה"ש ויה"ב, אשר על ידה אפשר לאדם לקוות שקבלותיו מתקיימת בידו, היא הדבקות לתורה ולגמ"ח.

הדעת של אדו"ר אשר דימה שכוונתו לשם שמלים, כידוע, מ"מ אמרו חז"ל גם על בחורה רעה זו: (סנהדרין לח:) "אדם הראשון אפיקורס היה".

* * *

פרק ב: נקודת הבהירה.

כששני עצמים נלחמים, הנה המלחמה היא במקום מערכתה, כל מה שאחורי צבא העם האחד הוא כולו תחת רשותו ואין לו שם שום יגונו כלל, וכן מה שהוא מאחורי השני כולו ברשות השני. אם האחד ינצח פעם בקרב וידחה את השני מרחק מה, אזי בהתחדש הקרב יהיה במקום שיעמדו שניהם א, אבל במקום שרכש לו הראשון שם אין עוד מלחמה כי הוא ברשותו. הרי שבפעל יש רק חזית אחת, ובסת כל שטח שתי המדינות הוא מקום הקרב.

כן הוא גם בענין הבהירה. כל אדם יש לו בחירה, היינו בנקודת פגישת האמת שלו עם האמת המדומה, תולדת השקר. אבל רוב מעשיו הם במקום שאין האמת והשקר נפגשים שם כלל. כי יש הרבה מן האמת שהאדם מחונן לעשותו, ולא יעלה על דעתו כלל לעשותו הניכר, וכן הרבה אשר יעשה מן הרע והשקר, שלא יבחי כלל שאין ראוי לעשותו. אין הבהירה שייכת אלא בנקודה שבין צבאו של היצור"ט לצבאו של היצור"ר. הרבה נבשלים תמיד בלשון הרע, מפני שהורגלו בו, ולא יעלה על דעתם כלל כי רע הוא. ואותם אנשים עצמם לא יבוא לפניהם יצר הרע להציע להם מחשבת חילוץ עבה, ביטול תפלה, וציצית ותפלה, וכדומה. היינו משום שבשבת, ותפלה, וציצית, נחנכו והורגלו כל כך עד שאין כניסה שם ליצר הרע.

אמנם נקודה זו של הבהירה אינה עומדת תמיד על מצב אחת, כי בבהירות הטובות האדם עולה למעלה, היינו שהמקומות שהיו מערכת המלחמה מקודם, נכנסים לרשות היצור"ט, ואז המעשים הטובים שיוסיפו לעשות בהם יהיה בלי שום מלחמה ובחירה כלל. והנה מצוה גוררת מצוה, וכן לחיפה, והבהירות הרעות מנרשות היצור"ט ממקומו, ומשויסוף לעשות מן הרע הנהא יעשנו בלי בחירה, כי אין עוד אחיזה ליצור"ט במקום ההוא. והנה אצ"ל (אבות ד', ב') "עברה גוררת עברה", וכן "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו" (יובא פ"ז).

* * *

וכן הוא בענין החינוך. יש אשר יתחד האדם להרבה מן הטוב עד שהוא בטוח בו מן היצור"ר, ונמצא שנקודת בחירתו היא בעינינים יותר גבוהים. למשל, מי שנחמתך בחינוך תחורה בך צדיקים ואנשי מעשה, יועיל

תעשיו; וא"כ כמה גובר הרצון החלש? הלא רק על ידי הטעאה קלושה זו-ומעמה יש לשאול: מהו הגורם שאחוז האדם בסברא המטעמת, ולא בסברא האמתית אשר בודאי ידענה היטב? האם הרצון לעשיו? הלא הרצון שלא יכאב לו חזק הוא ממנו (כי אם לא כן, הטעאה זו למה? ליל ועשיו לו גם אודיענה דיטורין). מכאן אנו למדים שהאדם יכול הוא להסתיף דעתו מן האמת הברורה לו, ולאחוז ברמיון אשר יכסה לו על השקר, שני הרצונות לפניה, והוא כלבו מהולל מן האמת, (מסית דעתו מן הסברא האמתית טוב), ואחוז בשני (בסברתו המדומת), מי גרם לו את זה? לא הרצונות גורמים, אלא האדם הוא המציאת לא תחאים עם דמוני, וסוף כל סוף אם אשמע אל הדמיון הלא המציאות לא יקרה לי כאב חזק כלילת" — ואז בודאי לא יעשיו. וא"כ בהכרח האדם הוא הגורם לעצמו. ומה גואלו החושבים, שהרצון החלש הוא הגורם לאדם לאחוז בטעות — אפי"פ שהוא יודע שהוא טעות — ולא יוכל הרצון החזק לגרום כנגדו שיאחוז באמת אשר ידענו? יכול האדם לאחוז באמת, וממילא יעזובו הרצון החלש, עם כל הדמוניות שמוגב עליו; ויכול הוא ג"כ להסתיף דעתו מן האמת, ולקבל את הדמוניות במקומה, וימרחק מן הרצון אשר האמת עמו, יכולת זו לכאן ולכאן — היינו בחירה.

ובהירה זו תוליה בו לגמרי, ואין סבה שתסבכ אותה, אלא הוא בעצמו הנהו הסבה הראשונה לה, והו דרוק ומנוסה לאדם אשר גבר על יצרו אפילו רק פעם אחת שמרגיש ברוב בלבבו שהוא עצמו מתרחק מן הדמיון, ומכריע לאחוז באמת בכל תוקף, אבל מי שלא התגבר על יצרו מעולם, הוא לא יוכל להבחין ענין זה כלל, כי נסיונו יורה לו שכלל פעם שהיה לו רצון לזכר, רע, הרצון שיעבד אותו באין מוצא; וע"כ לא יוכל להבחין את ענין הבהירה, כי אינו רואה בשרשי מעשיו אלא סבת ומסובבים מבוהין. חזתי המשובה הברורה לכושרים בענין הבהירה: "רעה לבכם עוברתכם, אתם כופרים בהחירה, כי עבדים מבורים תכם לעצרכם הרע"י).

נמצינו למדים, כי חוכן הבהירה הטובה הוא להבחין באחוזת האמת, ושאר מציאות זולת האמת, והנה חכמה של חכמה הבורא יתברך. והבהירה והרעה היא שמבאית גם את השקר כמציאות, והנה חכמה אשר על ידו כופרים בעיקר לומר כי רשיות הו' ואו"ל; (שבת ק"ה); "איוהו אל זר שיש בנפשו של אדם? הרי אמר הו' היצור"ר". ואמר בירושלמי (נדרים פ"ט): "כל השומע ליצור, כאלו עובר עי"י, ואפילו בהחירה רעה הותר דקה, כמו חטא ע"ז

* ועוד יתן בס"ד באור מעשין ומרחיק-לכת לבעיה זו מה"מ מקונסטרס ת"ע ע"י מזור ב' תתורכיס

פרק ג. אחריות הבהירה

יש הפרש גדול בין מקום נקודת הבהירה שקבעתו מן השמים, וכי אשר קבעו האדם בעצמו ע"י בחירתו הקודמת. עבור מקום הנקודה שקבעו בעצמו, הנה הוא האחראי עליה. כאמרו ז"ל "עבר עבירה ושנה בה חוסרה לו, הותרה סלקא דעתך? אלא נעשית לו כהיתר", פ"י אע"פ שאינו עובר כעת בדרך הבהירה, שהרי העבירה כהיתר היא בעיניו. מ"מ אחראי הוא על עברו בפעמים הראשונות, שזה גרם לו לאבד הרגש האסור, ויענש על אשר עשה לעצמו העבירה כהיתר שע"ז עובר אח"כ עליה בלי בהירה. אמנם דרע שמתחנן בו האדם, ולא ידע הפכה, הנהו בהו כתיבקה שנושבה לבין תעבי"ם, ולא יענש אלא על מה, וכפי מה, שהיה צריך ללמוד לדעת ולשוב ממנו, הלינו מה שהיה ראוי שהיה נקודה בחירתו.

* * *

וכל בהירה שבוחר ואדם, עושה רושם בכל מצבו לכל ומו חייה, אם מגע ואם הרבה, אם לטוב ואם למוטב, ולא רק בו, אלא באשר יעשה לדורו בניו, וכל אשר יתפתח מזה עד סוף כל דורותיו. וכל אדם פועל על סביביו, וע"כ רושם בחירתו יהיה גם על כל סביביו, וגם על כל סביבות דורותיו, וסביבות סביבותיהם, עד סוף כל הדורות. במקרה, כל בהירה עושה רושם בכל העולם כולו, וכל אשר יסתב מן הרגש הזה, על כולם אחראי הבהור. וכן בכל אדם ואדם בכל בהירה ובהירה. יש להשתמש כמה יגדל שכל הבהירה הטובה, וכמה חרבה האחריות של הבהירה הרעה?

* * *

פרק ד. חינוך ועלייה

מתבאר לנו מפל זה, שוביחיו של אדם אינו תמציות והמעשים טובים שנתחנן בהם, אלא בחירותיו הטובות לבד, כי כל אשר נחנך בו אינו אלא חכמה מקום נקודת הבהירה, שהיא לא נעשית על ידו; והשכר עליה מגיע למחנניו שקיימו מצות חינוך כמה שהעמידתו על מדרגת-בהירה הנה. כבר תבאנו במאמר, פנימיות וחיצוניות¹⁴ מה שגילה בזה המרגע"ס ז"ל בפרשת לוי: — "חסד ויה חלקו של אברהם... וכל מי שראתה, התעלה בחסד

לו החינוך אשר נקודת בחירתו לא תהיה בעשיית עבירה במעשה או במציעת מצות מעשית, אלא ביקום עבודת הלב והכונה. ויש אשר יחנך בין רשעים, פחותים, וגנבים; אצלו לא תהיה בחירה כלל אם לגנוב או לחדול: ויתכן אשר נקודת בחירתו תהיה רק כשיחזקו לו לרצה נפש בעת שיתפס בגניבתו, ושם היא מלחמת יצרי, כי ויהי האמת אשר יבחין בה על פי יצר הטוב שלו במלחמתו, ובעצת יצרו הרע יתעלם ממנה נמצא שאין החינוך משנה כלל בעצם ענין הבהירה, אלא רק את מקום נקודתו, וכל אדם משעת יצירתו נתן בו הכח אשר יוכל להכיר האמת שידע, לפי ערכו, ולדבק בה ולא להתעלם ממנה אפילו בפני המליחות של חשבונות שקר. ואין הפרש בה בין אם היינו הגביה את מקום נקודת בחירתו או השפילו, כי כח הבהרה האמת אשר ידע, שזה הוא בכל המצבים.

מעומה, כל אדם יש לו בחירה במקום נקודת בחירתו, אבל מקום הנקודה מוכן הוא מקודם, אם ע"י בחירותיו הקודמות אשר הוא בעצמו חשיב על ידו את נקודת בחירתו למעלה או למטה; ואם ע"י הסבות אשר ניתנו לו מן השמים, ששמחתו בסביבה שנתחנן בה מילדותו טרם ידע עוד טוב ורע. (ולמה שינת השטיית בין אדם לאדם, אשר הקדים לזה סבות אשר ישיבו את נקודת בחירתו במקום נבנה שבצדקות, ואת השני קבע בתוך עמקיו הטומאת? זה יזכר למעין במאמר "צדיק ורע לו").

* * *

היוצא מדברינו, שאין בהירה אלא בנקודת הבהירה, ומקום נקודת זו נקבע ע"י סבות שקדמו, אבל אין סבות שתוכלנה לפעול על עצם בחירת האדם. ודבר זה מפורש הוא בתורה: (דברים ל') "החיים המות נחתי לפניך" — פ"י, מיווג המדות החינוך והסביבה, אשר הם קובעים את הדברים הנקראים לגבי ויך חיים, חיים, טוב, אמת, ו"מות", רע, שקר, אהם; — "נחתי לפניך" — הם "דברים נחתיים", נמצאים לפניך מבלי סבה חדשה מצדך, ככל שאר הדברים הנמצאים סביב לך, אבל: — "נחתי בחיים" — ה"ח"כ"ר"ה שאל הדברים הנמצאים סביב לך, ואדם לבדו עושה אותה, — כלי שום סבה שתפעל עליה. ותנו גם פ"י א"ל (ברכות ל"ג): "הכל כיוי שמים" — כל אשר יקרה לאדם, שהוא מכין את הדברים שעליהם יש לפניו הבהירה, בין מצד מדרגת בחירתו, בין מצד מין הנסיון שנפל לחלקו, בא לו ביי שמים; — "חזק מיראת שמים" שהוא צריך להגביר אותה בלב מעצמו, שזה מוכרח לו שלא יתעלם מהאמת, הו ביראת העונש, הו ביראת של מלדינות היותו נבחרת.

* * *

יצר הרצף הנהו מוכרח, כי משוער כי ליצור אשר יכריחנו, וכן הוא גם למה שנגזרת בחירמה מקום אשר התעלה האדם והכניס לרשות יצרו הטוב מקומות אשר אין ליצור עז אויזה בהם. גם שם הוא מוכרח לעשות טוב, כי כבר קבל עליו עול מלכות שמים, אשר יכריחו לעשות הטוב הזאת באר מוצא. והנה אשר יזכה האדם אליו באהזו בראת שמים, ונשוא במדרגה זו מתברר לו שלא היה תפשי מעולם, אלא שבעת חשב את עצמו כתפשי כי איו תפשיית שיכת לבחור בין האמת והשקר? הלא האמת היא המציאות, והשקר אינו כלום, ורק בעת חשב אותו כמש.

וזהו עיקר עבודת האדם: לצאת מן התפשיית, מן הכחירה ממצב אשר האמת והשקר שוים לפניו אל הכרח, שיכיר בלבו השתעבדותו אליו יחבר, והיובו לישא העול הזה, כאז"ל "המצוות אינו אלא גוררת".

אמנם יש מדרגה עוד גבוהה מזו; היינו שוכר כל כך שהרע שקר הוא ואינו מציאות כלל, עד שלא יהיה לו שום רצון אליו, ויאהב את הטוב לבדו בכל לבב. במדרגה זו אינו מרגיש עוד הכרח, כי אין הכרח אלא בדבר שיש לו נגיף, אבל מה שיאהב האדם לא שייך לומר שהוא מוכרח אליו, וזהו מדרגת העושים מאהבה, ובמדרגה זו האדם הנהו תפשי באמת, כי לא יפשי בשום התנגדות אל האמת אשר יאהב, והוא אז"ל (אבות ו) "אין לך בו חורין אלא מי שעוסק בחכמה", כי ה' ע' ו' ס' ק' בחורה, פ"י, אשר כל התענינותו וכל אהבתו ודבקה בחורה (כמו מי שעוסק בעניני העוה"ז שהוא אוהב ודבק בגשמות), האדם הרחמי הזה הוא לבדו כן חורין תפשי. —

החסד והבחירה

שמעתי מאחד המיוחס במדוי המעמיקים אשר ידעתי בדורו, חסד וקדוש, י' ירוחם הלו זצ"ל מרמ"ר, כי ענין הבחירה הטובה הוא שהאדם יבחר לשוים את עצמו למוכרח, והיי שיכיר וידע כי באמת מוכרח הוא לעשות יצור קונן הלא בכל דבר אשר ידע האדם שאם לא יעשה אותו יסבל קשה, ייגע את עצמו לעשותו, יש הכרח טבני, כמו חורק את הכדו על אדם אחר ורמג שבדאי הנרק מוכרח הוא לפל על האחר, ויש הכרח מתוך בידור הכרח.

החסד והבחירה: מתוך סכמי רבני זצ"ל מאנגליה לשיבת פנינו, אליל תש"ח. — תמו"ס.

במסירת נפש גוראה; כגון לוט... כשפגע באורחים הפציר בהם "מאד"... וכשבאו אצלו מסר נפשו עד הנקודת האחרונה, עד "ויגשו לשבר הדלה", ואלמלא הוה בספורים הרגונו (כי לא בשביל עצמם חששו המלאכים), זו היתה מדרגתו בסדר; ונשעה משאז"כ (בראשית י"ט כ"ט) "ויאמר אלוקים את אברהם" — "גזר שיהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמוע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא, ולא גילה הדבר..." (רש"י), והוא מבליל, שאדם גדול-חסד במסירת נפש, לא יחשב לו זה כלום, אלא יחשב לו שלא היה מסור, למסור את דודו, גיסו, ורבו לרודפתו; מכאן למדנו שכל מה שמגיע לאדם... על ידי חינוך, אפילו עד כרי מסירת נפש, אינם... מדרגת האדם האמתית, ומה היא מדרגתו? מה שמתגבר על יצרו כדבר שלא למד.

והנה רוב בני אדם, אם גם חוננו למצוות ולמעשים טובים, יעשו מצות אנשים מלומדה, ואם כי אין הקב"ה מקפח שכל כל ברייה, וגם בעד זה ישולם להם, אבל מ"ע קונן מדרגות, ודיינו בחירת הטוב, כמעט שאין להם, כי לעתים רחוקות מאד יגיעו למלחמת היצר. אשרי האדם אשר ישתמש בחינוכו הטוב בחירת הכנה, אבל ישים כל מכוון לעלות מעלה מעלה, וזו במעשה מלומדה שאין בהם בחירה, כי גדול עונש ביטול חורה מכל העבירות, אנשים מלומדה, ויבמה גדלה האחרות של מי שמתמסק במצוות, וכאשר ירבה כחה חורה ומצוות, כל אלה תחיינה עשויות בבחירה, מתוך מלחמת היצר (כי היצר מתנגד לאדם מלעלות מעלה, ונמצא שכל מעשיו תחיינה נכונה, והיו שאז"ל במשנה סוף מכות, "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך חרבה להם חורה ומצוות"; הן אמנם גם לעכ"ם יש בחירה במקום נקודת בחירתם, וא"כ גם הם יכולים לזכות בחירותם? אבל השי"ת רצה שהיו כל חיי בני ישראל מלאים בחירות טובות — מלאים נכוח, ע"כ הרבה להם חורה ומצוות, כי כפי רוחם חיות-מלחמה יתרבה המקום למעשי גבורה, ויגבר ערך הנצחונות.

פ. כ. ה. מדרגת "בן חורין".

הנה תחוקים מונים לבחירה בשם "בחירה תפשיית". אבל כשנעמדת בדבר, חשם הזה מתאים רק על שטח מוגבל, והיינו אשר במקודת הבחירה, האדם תפשי תחתי, לבחור בעצמו מבלי אשר יכריחו לאזה צד, כמבואר. אמנם, לאעלה מנקודת בחירתו, אשר שם האדם ברשות

והנה הוציירי כל טענותיו באים תמיד רק מצד הפרסיות ואפי' אם יבא בערימה להטעות את האדם, בהלבישו את טענותיו בלבושי תיקון הפלל, אבל הלא כל מנין דבר יראה ברור, כי תוכן הרצונות והם בקרב הלב ממש אינו אלא פרטי. מעתה אם ילמד האדם להתפלל בתוך הפלל ממש ממש, הרי עשה את עצמו למוכרח לעשות כצורך האמתי של הפלל, ורצונו הפרטי כבר נתבטל.

* * *

ולמדתי מה דבר גדול מאד בנוגע לקטנות מצבנו. אנו רגילים כאי"א לראות את עצמנו בתיותנו במקום תורה, כאלו במקרה הגענו שמה עם חברינו יהי, אבל כל א' עדיין הוא עולם בפני עצמו; והיי' כמו תפוח בין הרבה תפוחים שנורקו יחד לתוך שק א', ומכיון שכך אנו יכולים כאי"א לעשות כתפין רצונו. אמנם ההשקפה הזאת היא אשר תעכב בפני כל תועלת וכל התעלות. באמת הישיבה היא עצם באחד.

כאי"א שבישיבה הוא חלק מכלל שלם, ולא שייך שיהיי' לו רצון נפרד, אלא מתבטל הוא לגמרי אל תועלת הכלל, ואחריי' הוא עליו. אם ככה נביט על עצמנו הלא נודר הרבה מאד שלא להזיק לרבים בקלות שביחודי. נפלא הדבר מאד ואמת הוא!

ומעתה נבין את גדול ערך אותה הישיבה. כאי"א אמנו ראינו שנאותנו את ישיבתנו בכל לבבנו ולהשתדל בכל עוז ממש שהתעלה ותשתלם עיי' מעשי ידינו, עיי' התגמנו עיי' למדינו בהלכה ובמוסר ועיי' עומק לביבות הפולחניה. אם ככה נעשה כולנו לא הישיבה לכד תתעלה אלא כולנו כאי"א נתעלה למעלה מאד מאד, כי עשינו את עצמנו למוכרחים. בהרנו שנהיי' מוכרחים, לכל דבר טוב ומועיל.

הנה נבנה את האליל על יסוד הזה, ויבא כל א' מאתנו ליום הדין ונביע' את נחתו לפני השי"ת אשר זכות בנין החוק כל הישיבה כולוה בה זכות גובה בדין בעתהשי"ת.

והנה ביאור מה שאמר אדוני זקני הגרי"ם זצ"ל כי עצה גדולה לרה"ש היא להתפלל בתוך הפלל שיהיי' הפלל צריך לו, וזוהי הוכח הפלל.

כמו הנגלה עיי' לסיים מווייך, שאם לא ימסור בעצמו את אשר לו ליד הנוזל ירצונו נפש. אך עכ"פ גם כזה נקרא חכמה. לפ"ז מי שידוע היטב, וברור הוא בלבנו, דבר גדולה רבותו ומכיר את עצום צרת המלמה את פני, הלא בודאי ימצא את עצמו מוכרח למלאות רצון קונו.

והנה מצאתי כחוב בשם הגרי"א ז"ל בה דבר נפלא מאד. ככל פעולה יש רצון קודם לה, ויש הכולת למלאות הרצון המוא והיי' שהיכולת כלי הוא לרצונו להוציא לפועל, אמנם רצון השי"ת הוא שנקיים את מצוותיו, אך את היכולת שלו (שבביכולתו להכריחני לקיימם) מסר לנו, והיא הבחירה אשר ביכולתנו לעשות כאשר נבחר אנו. מעתה מחייבים אנו להחזיר לו יתי' את יכולתו, היי' שנעשה את עצמנו מוכרחים לעשות כרצון בוראנו יתי', והנה ממש כדברי הרי' ירוחם זצ"ל.

אמנם הראוני דבר זה מפורש בדי' רד"ל (בראשית רבה ס"ז) "א"ל לוי ששה דברים משמשים את האדם; ג' ברשותו וג' שלא ברשותו; העין והאוזן והחושם שלא ברשותו... ופה הידי והרגל ברשותו... וכשעה שהוא זוכה המבי'ה עושה אותו שברשותו שלא ברשותו..." — מכאן שיש גדל בס"ד לסייע לאדם לעשות עצמו מוכרח, ובחיי' ההמצלות אל השלמות היא אשר עושה האדם את עצמו מוכרח בכל ענייניו. שיהיי' כולו מיוחד אך לעבודתו יתי', ואין בו שיער כלל מ"עצמו". וזוהי הנצרך לגלוי כבודו יתי', והיי' גדל אמנם ז"ל "האבות זון זון המרכבה", והיי' בחי' הצדיקים שנקראו מלאכים, שהפלאר אינו בותר אלא מוכרח. במדל "לא יסבו בלכתו".

וערך גדול בעיני זה יש להתפללות בתוך הפלל, כי הוא תורד המצוייך אשר בו נוכל לעשות את עצמנו למוכרחים. ונבאר הענין: או"ל כי ואהבת לרעך ככל גדלי הוא בתורה, והלל אמר מא דעלך סני כיי' ואדך פירושא היא כיי', והיי' שבעל המסד הנה שאיפתו היא לתת את עצמו לאחריי', היי' לבטל את עצמו בהם (היי' החסון ששואף למשוד את הכל אל עצמו ולבטלם בתוכו). זה ירגיש כי כל הפלל כולו הוא כמו גוף א' וירגיש את עצמו כמו צפרדע של אצבע קטנה מגוף הפלל, ולא ירגיש את האחרים בתווי. נפדרת ממנו אלא בהתאחדות כחוד ממש והיי' ואהבת לרעך כמור — כמור ממש — כמור בלי הפרש כלל (מסלת ישרים פ"א), וכשם שבגוף האדם אי"א שיהיי' לאיית חלק מן הגוף רצון פרטי נפרד, אלא כל אשר יתפזר הוא חסין האדם כולו, ואת אשר לא יתפזר האדם כולו לא שייך שיתפזר האצבע. כך מר שרגיש את עצמו בחיי' חלק מן הפלל, ולא בשום התפדרות, אי' אפשר שיהיי' לו רצון שיכא מצד ההתפדרות.

עכובים כלליים לתשובה.

שמעתי בשם המ"ר נתן צבי פינקל זצ"ל (חסד וסלברקא) הערה נפלאה לידע את ערך המדות הטובות; כי כחבה תורה "נעשה אדם", אך שטועים בזה המינים לומר כי רשויות ח"י, "ללמדנו דרך ארץ כתי שיהא הנדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן" (לי' רש"י); א"כ כדאי ה"י להניח בתורה מקום למינים לטענת רק למען ללמדנו דרך ארץ.

ביאר הענין למה היא כ"י, הוא כי אין אדם חושב מחשבה א"כ י"ש לו התענינות בענין ההוא, ואין לאדם שום התענינות אלא במה שיש לו רצון אם טוב ואם רע; וכיון שהרצון סבה למחשבה ולא להיפך, ממילא מתחילת מחשבתו נובע הוא להחליך רצונו, ואין מחשבתו קולטת את היפך רצונו כלל; וכל הטעויות שבהכרעת שכל, נובעות משורש רצונו אשר יחפוץ לטענת בדרך זה. נמצא דוממות הן סבת הטעויות, ולא הטעויות סבת למדות הרעות.

וה"ל בראשית רבה (פרשת ח'): "בשעה שה"י משה כותב את התורה... כיון שהגיע לפסוק זה... נעשה אדם... אמר: רבון העולם מה אתה נותן פתחון פה למינים? א"ל כתוב. והר"ז צ"ח לטענת יעשה... שאם... אומר מה אני צריך לטול רשות מן הקטן ממני, והן אומרים לו למוד מבוראך כו"ל". הרי מפורש כי אין אדם טועה אלא רק משום שרוצה לטענת, כי ברורים וגלויים דרכי התורה, והאמת גלוי מאיר מתוכה, אלא שהרצון מעכב מליאומה.

משום זה תכבד מאד המחשבה, כי אין אדם רואה נגיע עצמו כלל ורצונו הוא אידן שכלי; וכשלא ראה חסרונו, תשובה מנין? ויהי מאמר הכתוב "מתשעה דרכיני" — חפוש בחורין ובסדוקן כבדוקת המין, כי שמונים הדרכים עמוק עמוק מן המצאם. ואחר החיפוש הרב הזה: "מתקורח" — תקירה עמוקה, לאחר מציאת הדרך, לידעתי א"י הם שלישי במדות הרעות, איה מוצא הרע, ולאן פניו מוצאות, בכל פרטי וצדדי. ורק אחר כל אלה בעמל ויגיעה רבה: "ונשובה אל ה'". למדנו עד כמה הרצון משמין את הרגשת הדע משכלנו והשתנה, ויולכנו שולל בטעויות והמיונות.

אבל הקב"ה יודיש ממנו להגיע אל האמת הכרוכה דוקא במה שטונו עמוק בלבנו, וליבא לפומא לא גליא, והנה מה שכתוב: "הן אמת חפצת

נכובים כלליים לתשובה. — השיחה הראשונה במלל הרבנים, גישתה, אולי תשי"א: והיא עשתה רושם גדול על שומעיה. — תמוז'ס.

הוספה למאמר החסד והבחירה

הנה ב' דברות הראשונות מפי הגבורה שמענו פנים בפנים. והוא מפורש בכתוב, דבשאר דברות נאמר אודות השי"ת בלשון פסתר (למשל לא תשא את שם ה' א' כ"י ולא אמר את שמי) אבל בכ' הדברות נאמר "אנכי" וכן "על פני" (ולא אמר "על פני ה' א").

וננין פנים בפנים הי"י השגת הלב הבחירה ביותר, כבה"י נוכח ולא כבה"י נסתר. ואימא בשיר השירים רבה (על פסוק ישקני מנישקות פיה) "בשעה ששמעו ישראל אנכי נתקע ח"ת בלבם והיו למדון ולא משכחין כו"י, "בשעה ששמעו ישראל לא יהי" לו נעקר היצה"ל מלבם כו"י, והיי' גזר השגה הבחירה, אשר בהגיע אליה לא שייך שכחה (גזר השכחה הוא אשר התענינות אחרת מרחמת ממנו את החתרכות בענין הזה), ולא שייך עוד כתי' יצה"ר דהיי' שבחרו בקבלת התורה בדבקות עמוקה כ"כ ע"י שיעשו עצמם למוכרחים ממש ממש.

ואימא בסה"ק כי ענין זה של שמיעה מפי הגבורה פנים בפנים, זכר אליו ע"י "ויזון ישראל" (כלי יחיד) כולם בלב א' (ע"ש ברש"י), הרי ממש כזה שכתבנו, כי בחתוכרות לכלל א' יעשו את עצמם בח"י מוכרח וכו"ל. דהרבים נפלאים ואמתיים.